

AUTOREFERAT

1. **Imię i nazwisko:** Monika Katarzyna Waluś
2. **Wykształcenie (dyplomy, stopnie naukowe), dotychczasowy przebieg zatrudnienia:**

Uzyskane wykształcenie:

1971-1979	Szkoła Podstawowa nr 19 w Kielcach
1979-1983	IV Liceum Ogólnokształcące w Kielcach
1983-1984	Studia na Wyższej Szkole Pedagogicznej w Kielcach
1984-1989	Studia teologiczne magisterskie na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim
	1987-1988 stypendium rektorskie - 2 semestry na Katholische Universität Eichstätt (Niemcy), zebranie materiału do pracy magisterskiej
1991-1994	Studia licencjackie na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim (ekumenizm)
2002-2005	Studia specjalistyczne na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego (duchowość życia konsekrowanego)
2007	Obrona pracy doktorskiej <i>Spiritus Sanctificator. Człowiek wobec Ducha Świętego według Ksiąg Symbolicznych luteranizmu 1529-1537</i> pisanej pod kierunkiem o. prof. dr hab. S. C. Napiórkowskiego z wynikiem bardzo dobrym. Praca drukowana w serii naukowej KUL

3. **Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych**
 - a. 2001-2005 prowadziłam w Punkcie Katechetycznym Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Suwałkach:
 - i. Wykłady: Historia ekumenizmu
 - ii. Wykłady: Historia duchowości
 - b. Od 2005 prowadzę w Centrum Duchowości Franciszkańskiej w Zakroczymiu
 - i. Wykłady: Nauka o Matce Bożej św. Franciszka i św. Klary

- ii. Wykłady: Nauka o Duchu Świętym w pismach św. Franciszka i św. Klary
- c. 2006-2010 prowadziłam w Wyższym Seminarium Duchownym Braci Mniejszych Kapucynów w Krakowie
 - i. Wykłady: Mariologia
 - ii. Wykłady: Pneumatologia
- d. 2009 do 2018 prowadziłam w Instytucie Duchowości Carmelitanum, Poznań
 - i. Wykłady: Historia duchowości Kościoła na ziemiach polskich
 - ii. Ćwiczenia: Historia duchowości polskiej
 - iii. Wykłady: Historia duchowości europejskiej
 - iv. Ćwiczenia: Historia duchowości europejskiej
 - v. Wykłady: Nauczania Kościoła nt. św. Józefa i duchowości józefińskiej
- e. Od 2009 prowadzę w Wyższym Seminarium Duchownym w Płocku
 - a. 2009 -2013
 - i. Wykłady: Nauczanie o kobiecie w nauczaniu Nauczycielskiego Urzędu Kościoła (od Piusa XII do Franciszka)
 - ii. Wykłady: Mariologia
 - b. Od 2013-
 - i. Wykłady: Mariologia
 - ii. Wykłady: Działanie Ducha Świętego w Kościele
- f. Od 2009 prowadzę na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego na studiach zaocznych magisterskich oraz podyplomowych
 - a. 2009 – 2010
 - i. Wykłady: Sakramentologia ogólna
 - ii. Wykłady: Sakramentologia szczegółowa
 - b. 2010-2011
 - i. Wykłady: Etyka a religia
 - ii. Wykłady: Etyka, prawo naturalne, prawo objawione
 - iii. Wykłady: Chrystologia
 - iv. Wykłady: Soteriologia
 - c. 2011-2012
 - i. Wykłady: Aretologia
 - ii. Wykłady: Etyka a religia
 - iii. Wykłady: Etyka, prawo naturalne, prawo objawione
 - iv. Wykłady: Chrystologia
 - v. Wykłady: Soteriologia
 - d. 2012- 2013
 - i. Seminarium: Teologia dogmatyczna
 - ii. Ćwiczenia: Metodyka pracy naukowej
 - iii. Wykłady: Współczesne dylematy moralne w religiach świata
 - iv. Wykłady: Etyka, prawo naturalne, prawo objawione

- v. Wykłady: Chrystologia
- vi. Wykłady: Soteriologia

- e. 2013-2014
 - i. Seminarium: Teologia dogmatyczna
 - ii. Ćwiczenia: Metodyka pracy naukowej
 - iii. Wykłady: Etyka a religia
 - iv. Wykłady: Soteriologia
 - v. Wykłady: Chrystologia

- f. 2014-2015
 - i. Seminarium: Teologia dogmatyczna
 - ii. Ćwiczenia: Metodyka pracy naukowej
 - iii. Wykłady: Etyka a religia
 - iv. Wykłady: Współczesne dylematy moralne w religiach świata
 - v. Wykłady: Soteriologia
 - vi. Wykłady: Chrystologia

- g. 2015-2016
 - i. Seminarium: Teologia dogmatyczna
 - ii. Ćwiczenia: Metodyka pracy naukowej
 - iii. Wykłady: Wstęp do teologii
 - iv. Wykłady: Sakramentologia
 - v. Wykłady: Soteriologia
 - vi. Wykłady: Eklezjologia
 - vii. Wykłady: Chrystologia
 - viii. Wykłady: Soteriologia

- h. 2016-2017
 - i. Seminarium: Teologia dogmatyczna
 - ii. Ćwiczenia: Metodyka pracy naukowej
 - iii. Wykłady: Chrystologia
 - iv. Wykłady: Soteriologia
 - v. Wykłady: Wstęp do teologii

- i. 2017-2018
 - i. Seminarium: Teologia dogmatyczna
 - ii. Ćwiczenia: Metodyka pracy naukowej
 - iii. Wykłady: Wstęp do teologii
 - iv. Wykłady: Soteriologia. Chrystologia
 - v. Wykłady: Nauka o Bogu Trójjedynym

- j. 2018-2019
 - i. Seminarium: Teologia dogmatyczna
 - ii. Ćwiczenia: Metodyka pracy naukowej
 - iii. Wykłady: Wstęp do teologii
 - iv. Wykłady: Soteriologia. Chrystologia

- g. Od 2010 w Ośrodku Naukowo-Badawczym UKSW Instytucie Maryjno-Kolbiański 'Kolbianum' w Niepokalanowie prowadzę cyklicznie następujące wykłady monograficzne:
- i. Polska droga maryjna w XIX i XX wieku
 - ii. Nauczanie o kobiecie Nauczycielskiego Urzędu Kościoła (od Piusa XII do Franciszka)
 - iii. Maryja w dialogu ekumenicznym
 - iv. Różaniec jako droga formacji maryjnej
 - v. Rola i kult św. Józefa w życiu Kościoła
- h. Od 2013 prowadzę na Międzyzakonnym Studium Zakonnym w Warszawie:
- i. Wykłady: Mariologia
- i. Od 2018 – 2019 na Technische Universität Dresden w Dreźnie (Niemcy)
- i. Wykłady: Soteriologia (Wie uns erhebt und rettet Gott? Soteriologie in Bild, in der Erfahrung und im Wort)
 - ii. Wykłady: Trynitologia (Identität, Individualität, Gemeinschaft. Trinitätslehre im Bild, in der Erfahrung und im Wort)
 - iii. Ćwiczenia: Trynitologia (Trinitarische Gotteslehre – vertieft)
 - iv. Ćwiczenia: Mariologia (Demütige Magd, Königin, starke Frau. Maria multikonfessionell, multireligiös, multikulturell)

4. Wskazanie osiągnięcia naukowego po uzyskaniu stopnia doktora wynikające z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017r. poz. 1789):

- a. Tytuł osiągnięcia naukowego:

Polska droga maryjna. Tradycja mariologiczna i maryjna XIX w. na ziemiach polskich - monografia

- b. Autor i tytuł publikacji, wydawnictwo, rok wydania:

Monika Waluś, *Polska droga maryjna. Tradycja mariologiczna i maryjna XIX w. na ziemiach polskich*, Wydawnictwo Wydziału Teologicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2019, ISBN 978-83-65251-94-7, ss. 374.

Jej recenzentami byli:

ks. prof. UKSW dr hab. Grzegorz M. Bartosik OFMConv (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)

ks. prof. KUL dr hab. Sławomir Pawłowski (Katolicki Uniwersytet Lubelski).

- c. Omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania:

Główny obszar moich badań w zaproponowanej dysertacji wyznacza poszukiwanie tzw. polskiej drogi maryjnej XIX w. na ziemiach polskich pod zaborami. Rozprawa habilitacyjna nosi tytuł *Polska droga maryjna. Tradycja mariologiczna i maryjna XIX w. na ziemiach polskich*.

Prezentowana praca stanowi główne osiągnięcie naukowe w procedurze habilitacyjnej.

Mariologia jest jednocześnie tradycyjną i współczesną dyscypliną teologiczną. W niej jak w soczewce skupiają się nauki o człowieku, ponieważ w Matce Bożej teologia katolicka dostrzega człowieka najbliższego Trójcy Świętej, najdoskonalej zbawionego. Refleksja maryjna ujawnia więc jednocześnie kontekst soteriologiczny trynitarny, chrystologiczny, pneumatologiczny. Ukazane są one w perspektywie eklezjologicznej, ponieważ rozważając miejsce i rolę osoby Matki Bożej w historii zbawienia jednocześnie rozpatruje się ich znaczenie dla całego Kościoła. Problematyka mariologiczna ma również znaczenie dla ekumenizmu, ponieważ uznawana bywa za szczególnie trudną dla dialogu pomiędzy wyznaniem chrześcijańskimi. Dziedzictwo refleksji mariologicznej oraz maryjnej jest istotne także dla historyków kaznodziejstwa, duchowości oraz badaczy kultury. Z punktu widzenia dogmatyki kluczowa będzie zawsze nauka o Bogu, jednak badanie mariologii i duchowości maryjnej może być postrzegane jako swoiste szkło powiększające, umożliwiające analizę owoców aplikowania chrystologii, pneumatologii i eklezjologii w duszpasterstwie.

Ważną cezurą dla całej teologii katolickiej, a szczególnie nauce o Matce Bożej jest Vaticanum II. Bardzo mocno podkreśla się różnice i zmiany, które są widoczne w postrzeganiu dogmatów i maryjnych prawd wiary oraz wykładzie mariologii po ogłoszeniu ósmego rozdziału Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen Gentium* o *Błogosławionej Maryi Dziewicy Bożej Rodzicielce w tajemnicy Chrystusa i Kościoła* oraz dokumentów ważnych szczególnie dla mariologów adhortacji apostolskich *Signum magnum* (1967) i *Marialis Cultus* (1974). Przesunięcie akcentów w wykładzie mariologii oraz duchowości i pobożności maryjnej uznano za bardzo znaczące także dla polskiej teologii po 1965r.

Refleksja mariologiczna i maryjna była stale żywa w doświadczeniu Kościoła katolickiego na ziemiach polskich; rozwijała się w określonym kontekście społeczno-politycznym, w ostatnich stuleciach bardzo trudnym dla narodu i Kościoła. Teolodzy i historycy są przekonani o silnej czci Matki Bożej na ziemiach polskich i wpływie pobożności maryjnej na kulturę polską. Sługa Boży Kardynał Stefan Wyszyński oraz święty Jan Paweł II wielokrotnie nawiązywali do tego dziedzictwa mariologicznego i maryjnego, uznając jego oryginalność i zachęcając do szacunku, poznawania, pogłębiania, wzmacniania i ewentualnego korygowania już istniejącej tradycji czci Matki Bożej, którą określali w swych pismach jako polską drogę maryjną. Termin ten został podjęty przez teologów, duszpasterzy oraz synody, przy czym zazwyczaj akcentowano przede wszystkim znaczenie i wartości tzw. pobożności ludowej, wyrażającej się poprzez ruch pielgrzymkowy, oddziaływanie sanktuariów oraz nabożeństwo różańcowe na ziemiach polskich. Wskazywano także na najbardziej rozpoznawalne postacie św.

Maksymiliana Kolbego, Sługę Bożego kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz św. Jana Pawła II, uznając ich za świadków tradycyjnej polskiej maryjności. Jednak wskazani czciciele Maryi uznawali się przede wszystkim za kontynuatorów rodzimej duchowości maryjnej.

Można mówić o różnorodnym stosunku teologów polskich do polskiej drogi maryjnej, jednak niezależnie od wyrażanej wobec niej pochwały czy krytyki nie zbadano dotąd systematycznie dziedzictwa mariologicznego XIX w. na ziemiach polskich pod zaborami, choć wiek ten popularnie określa się jako stulecie Maryi. Bardzo słabe zainteresowanie polską drogą maryjną, powstała przed Vaticanum II uniemożliwia praktycznie właściwą ocenę jej treści merytorycznych i formalnych. Dotąd zainteresowania badaczy wielkimi postaciami Kościoła polskiego stulecia zaborów skupiały się najczęściej na zachowanej spuściźnie ewentualnych kandydatów na ołtarze, co nie sprzyjało systematycznej refleksji mariologicznej i badaniom porównawczym piśmiennictwie epoki. Aktualny stan bibliotek i archiwów zakonnych i diecezjalnych umożliwia badania szczegółowe polskiej teologii i duchowości XIX w.

Nawiązując do poszukiwań polskiej drogi maryjnej zalecanych przez Sługę Bożego Kardynała Wyszyńskiego oraz świętego. Jana Pawła II, pragnę podjąć refleksję nad dziedzictwem mariologicznym i maryjnym na ziemiach polskich XIX w. Jestem przekonana, że w stuleciu maryjnym na ziemiach polskich pod zaborami w bardzo trudnych warunkach sytuacji politycznej, społecznej, narodowej i duchowej wypracowano oryginalną, różnorodną, ciekawą naukę o Matce Bożej oraz podstawy pobożności i duchowości maryjnej, która do dziś ma znaczenie dla rozwoju polskiej kultury i teologii. Postawiłam również tezę, że przeceniano wpływ pisarzy zachodnich na piśmiennictwo polskie XIX w. Izolacja narodu podzielonego pod zaborami i niewielkie możliwości kształcenia duchownych na ziemiach polskich nie sprzyjały rozpowszechnieniu myśli zagranicznej. Silny nacisk wyznań preferowanych przez zaborców sprzyjał raczej skupieniu się na własnych wartościach i tradycjach uciskanego narodu. Stulecie maryjne to również okres nieporównywalnego rozkwitu nowych form życia zakonnego, pobożności i duchowości, które również nadawały kształt polskiej drodze maryjnej.

Rozprawa ta ma za zadanie zrekonstruować i wyeksponować dziedzictwo polskiej drogi maryjnej XIX w. Badany czas obejmuje także początek XX w., ponieważ dopiero wydarzenia roku 1918 niosą koniec zaborów, wyznaczając koniec pewnej epoki. Po przebadaniu wielu archiwów i bibliotek oraz piśmiennictwa kilkudziesięciu duchownych diecezjalnych, zakonnych oraz biskupów, także kilkudziesięciu założycielek nowych zgromadzeń zakonnych, dokonałam analizy i wyboru źródeł, starając się zwłaszcza dostrzec autorów i autorki jeszcze nie zbadane i nieobecne w literaturze mariologicznej.

Niniejsza praca powstała w oparciu o dzieła wybranych autorów i autorek, pochodzących z różnych zaborów, odmiennych środowisk i tradycji, odpowiadających na potrzeby własnego, lokalnego środowiska; spełniali oni różne zadania we wspólnocie Kościoła lokalnego i mieli realny wpływ na swoje środowisko. Spuścizna niektórych autorów i autorek w XXI staje się na nowo

przedmiotem zainteresowania badaczy kaznodziejstwa lub duchowości, choć aspekt maryjny nie został jeszcze systematycznie przebadany.

Po raz pierwszy w kontekście badań mariologicznych ukazane zostały pisma pierwszego rektora Akademii Duchownej w Petersburgu, abp. Ignacego Hołowińskiego (1807-1855), profesora Uniwersytetu Kijowskiego. Jako pierwszy rektor Akademii Duchownej Petersburskiej oraz ceniony wykładowca homiletyki i patrystyki miał trwały wpływ na wielu wychowanków; którzy z czasem stali się wykładowcami i formatorami następnych pokoleń duchownych.

Po raz pierwszy w kontekście mariologicznym ukazane zostały wybrane pisma o. Prokopa Leszczyńskiego (1812-1895), kapucyna, najpoczytniejszego pisarza maryjnego stulecia. Podziwiany kaznodzieja, spowiednik elit intelektualnych oraz ludzi prostych stał się autorytetem duchowym i niezrównanym nauczycielem na polskiej drodze maryjnej.

Jako duchowni diecezjalni, charakterystyczni dla tej epoki zostali wybrani ks. Zygmunt Golian (1824-1885), najbardziej podziwiany duszpasterz zaboru austriackiego XIX w., oraz ks. Jan Kurczewski (1864-1916), najślawniejszy kaznodzieja czasu dwóch biskupów wileńskich; obaj traktowani byli jako wzór dla duchownych w swych diecezjach i wytyczyli styl kaznodziejstwa maryjnego.

Jako istotny dla polskiej drogi maryjnej uznałam najobszerniejszy zbiór pieśni maryjnych epoki (1839), zebranych przez ks. Michała Mioduszewskiego (1787-1868), który stanowi nie tylko najważniejsze archiwum pieśni kościelnych stulecia, ale także stał się podstawą następnych wydań śpiewników kościelnych na ziemiach polskich.

Doświadczenie wspólnot życia konsekrowanego stulecia reprezentuje piśmiennictwo maryjne założycielek czynnych zgromadzeń zakonnych, powstałych na ziemiach polskich XIX w. Bł. m. Maria Angela Truszkowska (1829-1899) to pierwsza założycielka kobiecego zgromadzenia czynnego habitowego na ziemiach polskich pod zaborami, która wytyczyła drogę oryginalnej polskiej duchowości uznawanej za chrystocentryczną, dotąd nie zbadanej w aspekcie maryjnym. Matka Eliza Cejzik (1858-1898) jest uznawana za założycielkę niehabitowego zgromadzenia siostr Wynagrodzicielek Najświętszego Oblicza, uznających jej piśmiennictwo za ważne źródło duchowości i interpretacji charyzmatu. Duchowość chrystocentryczna założycielki nie stała się dotąd przedmiotem badań w aspekcie mariologicznym.

Nauka o Matce Bożej św. Rafała Kalinowskiego (1835-1907), odnowiciela Karmelu na ziemiach polskich, znalazła się w niniejszej pracy ze względu na swą oryginalność. Analiza dotyczy wyłącznie oryginalnych pism świętego, pomijając pisma tradycyjnie mu przypisywane, stanowiące jednak przekład z j. francuskiego dokonany przez penitentkę. Dziedzictwo maryjnej duchowości bł. Edmunda Bojanowskiego (1814-1871), do dziś żywe i owocne, należy do najstarszych w Kościele polskim XIX w. Jego piśmiennictwo stanowi bardzo ciekawe źródło dla badaczy polskiej drogi maryjnej: literat i etnolog stał się założycielem i organizatorem jednego z pierwszych na ziemiach polskich czynnych zgromadzeń zakonnych o charyzmacie maryjnym, działającego w trzech zaborach jednocześnie. Wydarzenia w Gietrzwałdzie należą ściśle do polskiej drogi maryjnej i zajmują należne miejsce niniejszym studium tradycji maryjnej epoki.

Ostatnim ze wskazanych wielkich nauczycieli polskiej drogi maryjnej jest bardzo zasłużony dla całego Kościoła katolickiego pod zaborami św. arcybiskup lwowski, Józef Bilczewski (1860-1923), jeden z najwybitniejszych biskupów polskich. Był on skutecznym propagatorem czci Maryi jako Królowej Korony Polskiej; mocno podkreślał znaczenie związku pobożności maryjnej z wątkami narodowymi; te intuicje zostały przejęte i jeszcze mocniej rozwinięte w XX w.

Niniejsza rozprawa odpowiada na pytanie, kim byli promotorzy kultu maryjnego na ziemiach polskich, dlaczego stali się skutecznymi przewodnikami i nauczycielami pod zaborami; wskazuje na zaangażowanie biskupów, zakonników, zakonnic, duchownych diecezjalnych oraz świeckich. Krytyczna lektura źródeł wybranych autorów i autorek pozwoliła na analizę ich nauczania o Matce Bożej oraz duchowości i pobożności maryjnej, wydobycie ich interpretacji dogmatów i maryjnych prawd wiary, wskazanie charakterystycznych myśli i preferowanych tematów, ocenę oryginalności ich pism oraz ich znaczenia.

Przedstawione analizy pozwalają sformułować kilka ważnych wniosków, które wydają się istotne dla polskiej mariologii, maryjności, kultury religijnej oraz historii Kościoła katolickiego na ziemiach polskich.

Zgodnie z intuicjami Sługi Bożego Kardynała Stefana Wyszyńskiego można mówić o oryginalności polskiej drogi maryjnej. Zgodnie z przekonaniem świętego Jana Pawła II widoczna jest bliskość refleksji maryjnej i mariologicznej z doświadczeniem osób i wspólnot na ziemiach polskich. Wbrew niektórym opiniom o typowo ludowym charakterze polskiej czci Maryi niniejsza rozprawa przedstawia przedstawicieli Kościoła katolickiego pod zaborami, który rozwijali mariologię w oparciu o Pismo Święte i dogmaty, w kontekście patrystycznym. Analiza ich piśmiennictwa ukazuje silny nurt mariologii eklezjotycznej i antropotypicznej na ziemiach polskich kilkadziesiąt lat przed Vaticanum II i ogłoszeniem *Signum Magnum* i *Marialis Cultus*. Spuścizna duszpasterzy i założycielek zakonnych wykazuje mocne zainteresowanie naśladowaniem Matki Bożej, upodobnieniem do Niej, formacją ludzką. Przekonanie o potrzebie medytacji różańcowych, ścisłym powiązaniem ich z Ewangelią oraz kontemplacji wydarzeń Jezusa i Maryi jest widoczne w piśmiennictwie polskiej drogi maryjnej XIX w., ponad sto lat przed ogłoszeniem listu apostolskiego *Rosarium Virginis Mariae* (2002). Jednocześnie niniejsza praca dowodzi głębokiego znaczenia duchowości i pobożności, kierowanych ku Matce Bożej dla odrodzenia, wzmocnienia i jednoczenia się wielu wspólnot, stowarzyszeń, także wielu warstw społeczeństwa polskiego pod zaborami.

Przedstawione wnioski mogą być interesujące dla badaczy mariologii polskiej, historyków kaznodziejstwa, historyków duchowości, badaczy kultury polskiej. Przedstawiona analiza piśmiennictwa polskiej drogi maryjnej XIX w. pozwala na zweryfikowanie uogólnień dokonywanych w opracowaniach teologicznych polskich od czasu Vaticanum II na temat dziedzictwa mariologicznego i maryjnego tzw. przedsoborowego, pozwala na wyodrębnienie XIX w. jako stulecia maryjnego i odróżnienie go od również cennego, ale odmiennego piśmiennictwa maryjnego wieku XX na ziemiach polskich po odzyskaniu niepodległości. Jednocześnie niniejsza praca wpisuje się w kontekst badawczy wpływu religijności polskiej, zwłaszcza czci Matki Bożej na kulturę polską, np.

kwestie społeczne, kwestie miejsca i roli kobiet w Kościele i społeczeństwie, tematykę narodowo-wyzwoleńczą pod zaborami.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć badawczych.

Pozostałe osiągnięcia badawcze wynikają z moich dotychczasowych zainteresowań naukowych. Pierwszy obszar wypełnia problematyka mariologiczna (zob. 5.1). Drugi stanowią zagadnienia teologią ekumeniczną (zob. 5.2). Trzecim obszarem moich zainteresowań jest duchowość polska (zob. 5.3). W tej części autoreferatu omówię teksty z każdego kręgu tematycznego.

5.1. Poświadczeniem zainteresowań związanych z mariologią są następujące publikacje:

5.1.1. M. Waluś, *Matka Boża w tajemnicy Wcielenia w teologii protestanckiej*, „Salvatoris Mater” 2000 nr 2, s. 138-156.

W tekście przedstawiam stosunek protestantów do refleksji mariologicznej oraz jego przyczyny i skutki, kontekst kształtowania się nauki o Matce Bożej podczas polemik reformacyjnych XVI w. oraz konsekwencje stosowania zasad teologii protestanckiej dla dialogu ekumenicznego na tematy maryjne w XX w. Niniejsze zagadnienia są widoczne także w kontekście różnic semantycznych, np. Matka Boża – Rodzicielka Boga. Protestanci praktycznie nie używają wielu terminów, które uznają za katolickie, np. Boże Macierzyństwo; nie przyjmują rozważań na temat znaczenia Maryi w życiu Chrystusa, np. towarzyszenia Mu w trakcie Męki. Najważniejszy dla protestantów jest udział Maryi we Wcieleniu. Zgoda Maryi uznawana jest przede wszystkim za bierne przyjęcie łaski Bożej, podkreśla się je poprzez określenia Matki jako Naczynia łaski Bożej, Gospody Bożej, narzędzia. Pierwsi Reformatorzy chętnie tytułowali Maryję Służebnicą i Uczennicą Pańską, przyjmującą Mistrza i Pana.

5.1.2. *W szkole Mistrzynie. Naśladowanie Maryi Dziewicy według Ojców Reformacji*, „Salvatoris Mater” 2002 nr 4 s. 172-190.

W tym tekście omawiam nauczanie o Matce Bożej w pismach Ojców Reformacji, tj. Marcina Lutra, Filipa Melanchtona, Ulricha Zwingliego, Jana Kalwina. W teologii protestanckiej nie istnieje traktat mariologii w rozumieniu katolickim i często uznaje się, że protestanci od początku odrzucali kult maryjny oraz wszelką refleksję na temat Maryi. Temat ten rzadko bywa przedmiotem badań zarówno teologów katolickich, jak i protestanckich. Teologia wczesnej Reformacji kształtowała się w kontekście polemiki, rzadko tworzone systematyczny wykład wiary, poglądy Reformatorów na temat miejsca i roli Maryi zachowały się przede wszystkim w ich kazaniach i pismach okolicznościowych. Osoba Matki Pana pojawia się w nich jako Uczennica Ducha Świętego, Prorokini i świadek Boga, prawdziwa Świątynia Boża, w której przebywał Syn Boży, Nauczycielka pokory i pobożności,

Nauczycielka Apostołów i wiernych. Reformatorzy widzieli Maryję jako Mistrzynię modlitwy, zwłaszcza uwielbienia. Zalecali przede wszystkim Jej naśladowanie. Sprzeciwiali się wszelkim formom pobożności maryjnej, uznając możliwość wielu nadużyć, co prowadziło do minimalizowania zainteresowania Osobą Maryi. Z czasem nauczanie Reformatorów stało się bardzo słabo znane, a refleksję maryjną kojarzono wyłącznie z teologią katolicką i prawosławną.

5.1.3. *Recepcja 'Redemptoris Mater' wśród protestantów obszaru niemieckojęzycznego*, w: *Ku mariologii w kontekście*, red. S.C. Napiórkowski, Lublin 2008, s. 213-231.

Kolejny tekst związany ze wskazanym obszarem moich zainteresowań przytacza moje badania, publikowane w pracy magisterskiej pod wyżej wymienionym tytułem i przeprowadzone w czasie pobytu na stypendium w Niemczech (Katholische Universität Eichstätt, Bayern) po opublikowaniu maryjnej encykliki św. Jana Pawła II *Redemptoris Mater*. Zebrane przeze mnie artykuły, referaty i opracowania autorów austriackich, szwajcarskich, zachodnioniemieckich i wschodnioniemieckich wyznań protestanckich dowodzą dużego zainteresowania oraz żywych, niekiedy bardzo mocnych reakcji na nauczanie maryjne papieża. Niemieckojęzyczni teolodzy protestanczy podejmowali na łamach czasopism teologicznych dyskusję z treścią i formą encykliki *Redemptoris Mater*, dokonując podsumowania różnic między mariologią katolicką, szczególnie polską tradycją pobożności maryjnej a teologią reformacyjną, szczególnie niemiecką. Przedstawiłam najważniejsze punkty sporne i zapalne w tej dyskusji, wskazałam na pewne nieporozumienia ze strony niemieckiej w recepcji encykliki oraz możliwości dalszej dyskusji.

5.1.4. *Maryja wzorem przyjęcia i troski o życie*, „Salvatoris Mater” 2010 nr 12, s. 69-82; także w: *Maryja – Matka Życia. Pobożność maryjna w służbie Ewangelii życia*, red. J. Kumala, Licheń 2010, s. 111-126.

Tekst ten, wygłoszony na konferencji mariologicznej w Licheniu, został wydrukowany zarówno w kwartalniku mariologicznym jak i publikacji pokonferencyjnej. Ukazuje on moje zainteresowanie tradycją polskiej drogi maryjnej, zwłaszcza w XIX w. i pierwszej połowie XIX. Odwołując się do piśmiennictwa maryjnego i mariologicznego polskich duszpasterzy oraz jeszcze niepublikowanych pism polskich założycielek zgromadzeń zakonnych czynnych o charyzmacie maryjnym, ukazałam Maryję w kontekście trynitarnym w relacji do Boga, który daje życie, Syna Bożego oraz Ducha Świętego Ożywiciela. Najświętsza Panna stała się Matką Bożą, a więc Syna Bożego, który sam o sobie mówił, że jest Drogą, Prawdą i Życiem. Matka Boża została ukazana jako Mistrzyni życia, szczególnie życia zgodnego z Wolą Bożą i wskazanym powołaniem. Maryja stała się Matką Syna Bożego przyjmując Ducha Ożywiciela i Jego dary. Panna stała się jednocześnie Wychowawczynią Syna Bożego i Jego Uczennicą, rozważającą Jego Słowo, noszącą Je w Sercu. Dzięki temu mogła także wspierać życie kształtującego się Kościoła. Zgodnie z tradycją franciszkańską powołanie Maryi jako Matki ukazuje także powołanie wszystkich wierzących, którzy jak Ona powinni przyjmować Syna Bożego, uczyć się od Niego i iść za Nim.

- 5.1.5. *Oryginalność mariologii św. Urszuli Ledóchowskiej w oparciu o analizę wezwania 'Gwiazda morza', „Łódzkie Studia Teologiczne” 2015 nr 3, s. 27-46.*

Tekst stanowi pierwszą próbę opracowanie wybranych aspektów maryjnych, zachowanych w piśmiennictwie św. Urszuli Ledóchowskiej, założycielki zgromadzenia sióstr urszulanek Serca Jezusa Konającego. Choć duchowość zgromadzenia jest przede wszystkim chrystocentryczna, bardzo ważne miejsce zajmuje także nauczanie o Matce Bożej, rozwijane przede wszystkim w kontekście Jej naśladowania w życiu codziennym. Szczególne miejsce zajmuje w piśmiennictwie założycielki tytuł Gwiazdy morza, nieczęsty w tradycji polskiej. Św. Urszula Ledóchowska przedstawiła samodzielną i oryginalną interpretację pobożności i duchowości maryjnej, opartej o ten tytuł. Przedstawiłam przykłady wcześniejszych refleksji na temat Matki Bożej jako Gwiazdy morza oraz rozważania św. Urszuli na ten temat, które do dziś stanowią podstawę urszulańskiej zakonnej formacji i duchowości zgromadzenia. Nauczanie założycielki wyprzedza nauczanie Vaticanum II oraz adhortacji apostolskich *Mariialis Cultus* i *Signum Magnum*, dowodzi istnienia mariologii eklezjotypicznej i antropotypicznej na ziemiach polskich w pierwszej połowie XIX w.

- 5.1.6. *Dzieciństwo maryjne w tradycji polskiej, w: Matka Boga i ludzi. Wybrane zagadnienia z mariologii, cz. I (Duchowe macierzyństwo Maryi), red. G. M. Bartosik, P. Warchoń, Niepokalanów 2016, s. 95-116.*

W tekście tym podjęłam się przebadania pojęcia i praktyki dzieciństwa maryjnego w historii polskiej duchowości. Stało się ono podstawą duchowości dla wielu ruchów religijnych, zgromadzeń o charakterze kontemplacyjnym i czynnym oraz stowarzyszeń charytatywnych. Praktyka ta rozwinęła się szczególnie w okresie przebudzenia duchowości na ziemiach polskich na przełomie XIX i XX wieku. Idea dzieciństwa maryjnego opierała się na uznaniu Maryi jako Matki wychowującej i kształtującej podopiecznych, jako duchowej Przewodniczki. Na ziemiach polskich pod zaborami powstały oryginalne formy duchowości, formacji maryjnej opartej o naśladowanie Najświętszej Maryi Panny, na długo przed nauczaniem Vaticanum II i papieża Pawła VI. Artykuł analizuje pisma polskich świętych i błogosławionych na podstawie źródeł archiwalnych i wskazuje na praktyczne możliwości kontynuacji tej duchowej drogi.

- 5.1.7. *Maryjne nauczanie św. Jana Pawła II do Polaków, w: Matka Boga i ludzi. Wybrane zagadnienia z mariologii, cz. II (Maryja w życiu i nauczaniu św. Jana Pawła II), red. G. M. Bartosik, P. Warchoń, Niepokalanów 2016, s. 195-215.*

Artykuł przedstawia najważniejsze aspekty nauczania maryjnego św. Jana Pawła II, kierowane wyłącznie lub w szczególności do Polaków. Nauczanie Papieża jest integralne, ponieważ wyraża się nie tylko w jego słowach, ale także w jego gestach i postawach. Jego głównym motywem w rozwijaniu idei relacji z Maryją było uznanie Jej duchowego macierzyństwa i zaakceptowanie Jej roli Matki. Jan Paweł II zaprosił Polaków do postrzegania Matki Bożej nie tylko w roli Opiekunki, czułej Pocieszycielki, Obrończyni, ale także do przyjęcia wobec Niej postawy dorastającego dziecka, które przyjmuje Matkę jako Nauczycielkę, wychowującą swych czcicieli od pokoleń dzięki szczególnej obecności Jasnej Góry. Królowa Jasnogórska zdaniem Jana Pawła II oczekuje od swych czcicieli wierności, odpowiedzialności, wytrwałości i nieustannej pracy nad sobą. Nauczanie Jana Pawła II zostało przedstawione jako zachęta do wejścia na maryjną ścieżkę duchowego rozwoju, której kluczowym punktem jest "zaproszenie Matki do Twojego domu", na wzór św. Jana.

- 5.1.8. *Nauka o Matce Pana w Postylli S. Dambrowskiego*, „Teologia. Kultura. Społeczeństwo. Czasopismo Koła Naukowego Teologów KUL” 2018 nr 4 s. 75-88.

Artykuł stanowi próbę przedstawienia nauki o Maryi, Matce Pana, znajdującej się w kazaniach w *Postylli* pastora Samuela Dambrowskiego, tzw. *Dambrówce*, uznawanej za jedną z najważniejszych ksiąg w tradycji polskiego luteranizmu. *Postylla* ta była przekazywana z pokolenia na pokolenie ponad dwieście lat i stanowiła podstawę tożsamości religijnej polskiej wspólnoty luteranckiej. Dzieło uwzględnia święta maryjne, uznawane przez luteran w XVII i XVIII wieku. Opierając się o codzienne rozważania Ewangelii *Postylla* prezentowała tradycyjną luterancką naukę o Maryi, łącząc ją z przekazem Ojców Kościoła oraz wyraźną propozycją formacji duchowej opartej o naśladowanie Matki Jezusa w życiu codziennym. Autor wyraźnie zaznaczał swoją tożsamość i odrębność wyznaniową, nie skupiając się na polemice. Analiza maryjnego nauczania *Postylli* dowodzi mocnej czci Matki Zbawiciela, przekazywanej dzięki *Dambrówce* wśród polskich luteran jeszcze na przełomie XIX i XX w., eksplikowanej w duchu pism Lutera i Melanchtona, z widocznym wpływem tradycji patrystycznej.

- 5.1.9. *Druga Tajemnica Fatimska. Kult Niepokalanego Serca Najświętszej Maryi Panny*, w: *Fatima w Bożym planie zbawienia. Międzynarodowy Kongres Mariologiczno-Maryjny. Spotkanie Kustoszków Sanktuariów Polskich, Zakopane - Krzeptówki 13-17 września 2017*, red. G. Bartosik, M. Kowalczyk, Częstochowa – Zakopane 2018, s. 243-253.

Kolejny tekst związany z obszarem badań mariologicznych przedstawia drugą Tajemnicę Fatimską w kontekście polskiej drogi maryjnej XIX w. W oparciu o piśmiennictwo polskie tego stulecia wykazałam, że przesłanie Matki Bożej z Fatimy, szczególnie w kontekście Jej szczególnego wybrania, przygotowania i obdarowania ze względu na Boże Macierzyństwo i Wcielenie Syna Bożego, mogło spotkać się na ziemiach polskim z całkowitym zrozumieniem, ponieważ zarówno pojęcie Niepokalanego Poczęcia, jak i

przekonanie o Jej wyjątkowej czystości, pięknie duchowym i darach Ducha Świętego było uznawane za oczywistą prawdę wiary. Mimo, że bulla papieska ujmowała tę prawdę wiary przede wszystkim chrystotypicznie, na ziemiach polskich odczytywano ją także eklezjotypicznie i antropotypicznie. Przesłanie Matki Bożej o zobowiązującym charakterze dogmatu dla formacji ludzkiej oraz modlitwy wstawienniczej również nie stanowiłoby nowości na ziemiach polskich, choć stało się ważną inspiracją i potwierdzeniem znanych prawd wiary, ważnych dla zbawienia.

5.1.10. *Matka wolności. Inspiracje maryjne w poszukiwaniu powołań kobiecych, Maryja jako Ikona wolności*, red. G. Bartosik, Niepokalanów 2019.

Tekst wystąpienia konferencyjnego wpisuje się w zakres moich zainteresowań polską drogą maryjną, tu został omówiony aspekt wolności Matki Bożej zarówno jako Niepokalanej, bezgrzesznej, jak i prowadzącej do wolności. Ukazałam kontekst czci Matki Bożej od Wykupu Niewolników w XVI w. na ziemiach polskich oraz stopniowy rozwój tendencji postrzegania Maryi jako ikony wolności w kontekście zarówno duchowym, społecznym, jak i narodowym. Najświętszą Pannę jako symbol i wzór wolności w wyborze i przyjęciu swego powołania zauważały założycielki nowych zgromadzeń zakonnych habitowych oraz niehabitowych na ziemiach polskich. Maryja jako Królowa Korony Polskiej traktowana była jako gwarantka i opiekunka wyzwolenia narodu, które duszpasterze XIX i pierwszej połowy XX w. postrzegali w dwu perspektywach: wyzwolenia narodu ze znanych wad, nałogów i słabości oraz odzyskania niepodległości, na którą trzeba zasłużyć posłuszeństwem wobec Królowej Polski, wskazującej w Kanie drogę do łask Syna. Kult Patronki wolności i niepodległości kraju sprzyjał jednoczeniu narodu podzielonego przez zaborców, odrodzeniu wartości moralnych i duchowych, formacji ludzkiej.

5.2. Moje zainteresowania teologią ekumeniczną potwierdzają następujące publikacje:

5.2.1. *Macierzyńskie pośrednictwo w Duchu Świętym*, w: *Pośrednictwo podporządkowane Jedynemu Pośrednikowi*, red. S. Drzyżdżyk, Kraków 2009, s. 61-80.

W tekście tym przedstawiłam wybrane możliwości ujęcia pośrednictwa w kontekście teologicznym, kulturowym, historycznym. Wskazałam na świadectwa biblijne, akcentujące pośredniczące działanie Ducha Świętego oraz tradycje ich interpretacji w teologii katolickiej i prawosławnej. Za najistotniejsze zadanie Ducha Ożywiciela i Uświęciciela uznawano pośredniczenie między Bogiem a ludźmi, wyjaśnianie prawdy, pocieszenie i wzmocnienie w zbliżaniu się do Trójcy Świętej. Trzecią Osobę Boską tytułowano Matką w liturgii syryjskiej. Przywołałam źródła patrystyczne, wskazujące na bliskość Ducha Świętego i Maryi, w której życiu widać dynamikę działania mocy Uświęciciela. Maryja jest Osobą najpełniej przyjmującą pośrednictwo Bożego Ducha; dzięki Jego mocy może realizować w sobie pośrednictwo macierzyńskie, poczynając Syna Bożego dzięki przygotowaniu przez

Uświęciciela oraz Jego zstąpieniu, stale wzrastając w łasce umie przyjmować Syna Bożego coraz bardziej otwierając się na Niego jako Pneumatofora i Christofora. Maryja obrazuje macierzyński wymiar miłości Boga Ojca oraz Trzeciej Osoby Boskiej, dzięki darom Ducha Bożego upodabniając się do Syna. Przywołałam także świadectwa duchowości zachodniej, np. św. Ambrożego, św. Franciszka, św. Klary, beginek, uznających za cel duchowości upodobnienie się do Maryi, dzięki Duchowi Świętemu przyjmującej wiarą Syna Bożego duchem i ciałem, rodzącej dla innych. W ten sposób powołanie Maryi uznawano za wzorcowe dla wszystkich wierzących.

5.2.2. *Być człowiekiem – być otwartym na Ducha – być prorokiem w kontekście teologii reformatorów, w: Prorocy Europy Środkowo- Wschodniej, red. S.C. Napiórkowski, Lublin 2010, s. 599-614.*

W tekście tym ukazałam kontekst antropologii luteranńskiej, podkreślającej mocne skutki grzechu pierworodnego. Ratunkiem dla człowieka grzesznego, słabego, niezdolnego do samodzielnego życia i odrzucenia zła jest wyłącznie przyjęcie darów Ducha Świętego, prowadzącego do Chrystusa. W ten sposób człowiek staje się prorokiem, świadcząc życiem i słowem o mocy Boga, działającego także w grzeszniku. Tylko dzięki łasce Bożej i poddaniu działaniu Trzeciej Osoby Boskiej człowiek wierzący i ochrzczony może być otwarty na Uświęciciela, wierzyć i wspierać wiarę innych poprzez świadectwo własnego przyjęcia Chrystusa i darów Bożych.

5.2.3. *Spiritus Sanctificator. Człowiek wobec Ducha Świętego według Ksiąg Wyznaniowych luteranizmu 1529-1537, Lublin 2010, ss. 284.*

Rozprawa doktorska, pisana na podstawie rocznych badań w bibliotekach Niemiec i Austrii, przedstawia luterancką antropologię, pneumatologię, sakramentologię, eklezjologię, soteriologię na podstawie Ksiąg Wyznaniowych luteranizmu 1529-1537. W rozdziale pierwszym ukazany został Homo peccator, człowiek potrzebujący Ducha Świętego. Omawiam luterancką naukę o człowieku, która uznawała, że przed chrztem człowiek jest pozbawiony Ducha Świętego, nie dysponuje wolną wolą. Dopiero Uświęciciel, przychodzący w pierwszym sakramencie jako Świadek Chrystusa, może doprowadzić człowieka do zbawienia, prowadząc drogą wiary, *sola fide*. W rozdziale drugim ukazałam drogi działania Ducha Świętego. Uświęciciel działa zdaniem Reformatorów poprzez *verbum externum*, a więc Słowo Boże w kazaniu i pouczeniu, oraz przez samo Pismo Święte, czyli *sola Scriptura*, które wierzący luteranin otrzymał w tłumaczeniu i interpretacji Lutra. Duch Boży działa więc przez *ministerium verbi et sacramentorum*, czyli urząd kościelny, dzięki któremu przekazywane jest Słowo Boże oraz sakramenty, postrzegane jako *pictura verbi*, obraz Słowa. Uświęciciel i Pocieszyciel działa zdaniem Reformatorów poprzez chrzest, Eucharystię i spowiedź, która jednak nie jest sakramentem. W trzecim rozdziale przedstawiłam działanie Ducha Bożego w człowieku wierzącym. Zdaniem Reformatorów grzesznik uświęcany przez Ducha powinien pragnąć spowiedzi, która jest dobrowolna, ale i konieczna. Wyróżniono spowiedź indywidualną, jako miejsce szczególnego działania Ducha Świętego. Wierzący i pokutujący grzesznik znajduje się we wspólnocie Słowa i Ducha, a więc w Kościele i prowadzony jest dzięki wierze i oczyszczeniu ku życiu wiecznemu.

- 5.2.4. *Człowiek wobec Ducha Świętego wg Ksiąg Wyznaniowych luteranizmu (1521-1537)*, w: *Duch Święty, Kościół, człowiek*, t. 1, red. S.C. Napiórkowski, Lublin 2011, s. 269-275.

Tekst ten wprowadza w naukę o człowieku przekazaną przez Księgi Wyznaniowe luteranizmu (1521-1539), powstałe w pierwszym okresie polemik i dyskusji z katolikami oraz reformowanymi i anabaptystami. Autorzy pism mocno przedstawiali swe poglądy na antropologię, która stanowiła podstawę dla soteriologii i sakramentologii. Podkreślając radykalny upadek człowieka, wskazywali na chrzest, dający dary Ducha Świętego, bez których nie można osiągnąć łaski Bożej. Marcin Luter nie wierzył w możliwość istnienia wolnej woli, Filip Melanchton wyrażał się ostrożniej, jednak obaj wskazywali na konieczność chrztu dla zbawienia. Reformatorzy uznawali, że Uświęciciel działa przede wszystkim poprzez pierwszy sakrament oraz Eucharystię i Słowo Boże, dając możliwość modlitwy, nawrócenia po upadku, przyjęcia Słowa Bożego, uczestniczenia we wspólnocie wiary, czyli Kościele.

- 5.2.5. *Kosztowny skarb Ewangelii, czyli pokuta i spowiedź według Lutra i Melanchtona*, w: *Pokuta w życiu chrześcijańskim*, red. M. Składanowski, T. Syczewski, J. Połowianiuk, S. Mazur, Lublin 2015, s. 73-99.

Tekst przybliży nauczanie Reformatorów tradycji luterńskiej na temat spowiedzi i pokuty. Przytaczam pisma Marcina Lutra oraz Filipa Melanchtona, ukazując rozwój nauczania i wyjaśniając jego przyczyny. Ojcowie Reformacji bardzo cenili spowiedź, nie uznawali jej jednak za sakrament, raczej za przedłużenie czy owoc pierwszego sakramentu, chrztu. Spowiedź określona jako skarb Ewangelii, dar Boży, pociecha wrażliwych sumień, pomoc na drodze wiary. Pisma wyznaniowe zawierają szereg rad i wskazówek przydatnych przy spowiedzi, także zachęty i upomnienia dla leniwych. Luter był przekonany co do potrzeby spowiedzi, nie chciał jednak jej obarczać nakazem obowiązku, a jednocześnie był zgorszony unikaniem spowiedzi. Uważał, że regularne spowiadanie się jest oznaką bycia chrześcijaninem.

- 5.2.6. Hasła w Encyklopedii Katolickiej:

- 5.2.6.1. Pneumatologia protestancka, EK t. 15, szp.883-884.
- 5.2.6.2. Rewolucja Jezusa, EK t. 17, szp.52-53.
- 5.2.6.3. Sarnicki Stanisław EK t. 17, szp.1123-1124.
- 5.2.6.4. Seklucjan Jan, EK 17, t. szp.1359-1360.
- 5.2.6.5. Siegmund-Schultze Friedrich Wilhelm, EK t. 18, szp.141-142.
- 5.2.6.6. Sługa zboru, EK t. 18, szp.417.
- 5.2.6.7. Soteriologia (w protestantyzmie), EK t. 18, szp. 631-633.

- 5.2.6.8. Spener Philip, EK t. 18, szp.663-664.
- 5.2.6.9. Sukcesja apostolska (protestancka), EK t. 18, szp.1174-1175.
- 5.2.6.10. Symboliczne Księgi, EK 18, szp.1298-1300.
- 5.2.6.11. Syngamma suevicum, EK 18, szp.1337-1338.

Opracowałam jedenaście haseł encyklopedycznych z zakresu teologii ekumenicznej dzięki kwerendzie w bibliotekach niemieckich i austriackich.

5.3. Publikacje związane z badaniami duchowości:

5.3.1. Duchowość wybranych postaci Kościoła

- 5.3.1.1. „*Panu Jezusowi przykrości nie robić*”. W szkole Matki Anny Kaworek, w: *Pielgrzymowanie w wierze. Materiały z sesji naukowych poświęconych Matce Annie Kaworek*, red. D. Ryll, Miejsce Piastowe 2011, s.181-196.

Artykuł poświęcony jest duchowości współzałożycielki pierwszej wspólnoty sióstr św. Michała Archanioła, sługi Bożej matki Anny Kaworek. Pracując w niezwykle trudnych warunkach biednej, górskiej wsi tworzyła podstawy formacji zakonnej zgromadzenia, opierając duchowość o relację z Jezusem oraz kult Matki Bożej Królowej Korony Polskiej. Wiara w sens działań niedocenianych przez wiele lat wspierała się głęboką relacją ze Zbawicielem, matka Anna Kaworek odwoływała się nie do obowiązków i nakazów, lecz przyjaźni z Bogiem, serdecznych więzów i poczucia przynależności do wspólnoty wiary.

- 5.3.1.2. *Św. Kinga, czyli o wolności kobiecej*, w: *Desperacja kobieca czy radykalizm duchowy. 800 lecie powołania św. Klary z Asyżu*, red. T. Paszkowska, R. Prejs, Lublin 2012, s. 225-238.

Tekst ukazuje osobę, osobowość, duchowość oraz dzieła św. Kingi na podstawie najnowszych dostępnych badań. Przedstawiłam fakty, możliwości domniemyanych zdarzeń, przyjmowanych przez historyków i teologów oraz zweryfikowałam w ich świetle legendy pobożne. Ukazałam św. Kingę jako świadka duchowej tradycji kobiecej na ziemiach polskich. Artykuł zaopatrzonej jest w przypisy i cytaty, ukazujący aktualny stan badań.

- 5.3.1.3. *Inspiratorki - liderki - założycielki. Aktywność przedstawicielek katolickich wspólnot i ruchów kobiecych w Polsce (1805-1963)*, t. 1 (*Leksykon biograficzny*), red. Monika Waluś, Kazimierz Pek, Lublin 2013; t. 2 (*Antologia tekstów*), red. Monika Waluś, Kazimierz Pek, Lublin 2013.

Niniejsza praca przedstawia osiemdziesiąt dziewięć założycielek, inspiratorek i liderek zgromadzeń zakonnych, stowarzyszeń i ruchów katolickich oraz wybór ich tekstów. Opracowałam ich biogramy na podstawie własnych badań w archiwach zakonnych w Polsce oraz w Rzymie. Przygotowałam także wybór tekstów, pisanych przede wszystkim przez

założycielki i współzałożycielki polskich zgromadzeń zakonnych, ruchów i stowarzyszeń katolickich, także liderki tych grup, które miały szczególny wpływ na duchowy rozwój i działalność członkiń oraz dalsze dzieje wspólnoty lub zgromadzenia.

Dokonałam wyboru tekstów ponad trzydziestu założycielek i liderek, w większości nigdy nie publikowanych i przechowywanych w archiwach zakonnych. Teksty zostały uporządkowane tematycznie. Leksykon został zaopatrzony w tabele, ukazujące kontekst chronologiczny i historyczny. Antologia pozwala na poznanie piśmiennictwa osobowości ważnych dla Kościoła katolickiego i społeczeństwa na ziemiach polskich pod zaborami.

5.3.1.4. *Freundschaft zwischen Frauen als Baustein der katholischen Vereine und Orden*, w: *Freundschaft mit der/dem anderen. Religionen-Beziehungen-Einstellungen*, red. E. Adamiak, M. Chrzęstowska, M. Grzywacz, Poznań-Gniezno 2016, s. 127-135.

Tekst przedstawia na konkretnych przykładach znaczenie relacji międzyludzkich, przyjaźni duchowych pomiędzy kobietami, tworzącymi stowarzyszenia, wspólnoty i zgromadzenia zakonne w ciągu wieków. Wiara, nadzieja i miłość do Boga, także przyjęte powołanie, wspierały się także na ludzkich uczuciach, wzajemnym zaufaniu i szacunku, akceptacji odmienności i bliskości w życiu konsekrowanym. Reguła zakonna oraz duchowość i formacja sprzyjały harmonii wzajemnych relacji we wspólnocie mimo zewnętrznych trudności.

5.3.1.5. *Bł. Bolesława Lament – patronka chrześcijańskiej nadziei*, Studia Łowickie 14 (2012), s. 33-44.

Kolejny tekst wpisuje się w obszar moich zainteresowań duchowością, wspólnotami zakonnymi na ziemiach polskich oraz polską drogą maryjną; w artykule została przedstawiona na podstawie źródeł bł. Bolesława Lament jako założycielka nowego zgromadzenia Zakonnego Sióstr Misjonarek św. Rodziny, jednocześnie świadek wiary i nadziei w bardzo trudnym czasie zaborów i wojny.

5.3.1.6. *Maksymilian Kolbe jako patron rodziny*, w: *'Złota nić' Niepokalanego Poczęcia w myśli i życiu bł. Jana Dunsza Szkota i św. Maksymiliana Kolbego*, red. G. Bartosik, P. Warchoł, Niepokalanów 2015, s. 277-297.

W tekście tym przedstawiłam znaczenie św. Maksymiliana jako patrona rodziny w potrójnej perspektywie. Na podstawie badań archiwalnych ukazałam rodzinę Kolbów, szczególnie bardzo mało znaną postać ojca przyszłego świętego, Juliusza Kolbe, który jako ceniony pracownik i właściciel małej firmy tkackiej, tercjarz, działacz społeczny, literat i muzyk stanowił pierwszy wzór dla syna. Św. Maksymilian Kolbe oddał życie właśnie za ojca rodziny w obozie koncentracyjnym. Ukazałam także trudną sytuację jego brata, za którego święte się modlił oraz owoce tej modlitwy.

5.3.1.7. *Teologiczny autorytet kobiet w nauczaniu Benedykta XVI*, w: *Teologiczna doniosłość pontyfikatu Benedykta XVI*, red. A. Wojtczak, Poznań 2014.

Artykuł przedstawia znaczące kobiety Kościoła, w większości święte i błogosławione, na które szczególnie zwrócił uwagę w swym nauczaniu Benedykt XVI. W tekście prezentuję postacie kobiet wybrane przez papieża, wskazując na akcentowane przez papieża świadectwo ich życia oraz zachowane nauczanie, dostępne w przechowanej spuściźnie. Benedykt XVI podkreślał ich chrystocentryzm, doświadczenie mistyczne obecności Boga i wpływ na duchowość Kościoła katolickiego na Zachodzie.

5.3.2. Publikacje związane z badaniami duchowości jako doświadczeniem wiary

5.3.2.1. *Radość jako wyznanie wiary. Perspektywa teologiczna*, w: *Fenomen radości*, Poznań 2007, s. 101-113.

Tekst wprowadza w rozważania na temat radości, rozumianej jako wyznanie wiary w istnienie Boga, Jego wszechmoc, opiekę oraz opatrność Bożą nad całym światem, niezależnie od okoliczności. Inspiracją do refleksji stało się zdanie F. Nietzschego, który oczekiwał, by wierzący byli radośni, jeśli rzeczywiście uznają się za zbawionych. Sięgając do tekstów biblijnych Starego i Nowego Testamentu, św. Franciszka z Asyżu, św. Klary, chasydów oraz Edyty Stein, artykuł ukazuje wiarę jako zaproszenie do radości z obecności Bożej w każdej sytuacji życiowej.

5.3.2.2. *Wyobrażenia miłosierdzia w tradycji kobiecych wspólnot*, w: *Edukacja, Teologia i Dialog* 2007 nr 4, s. 95-102.

Jest to kolejny tekst, mieszczący się w dwu obszarach moich zainteresowań duchowości oraz historii wspólnot zakonnych kobiecych. Przedstawiam w nim szeroko rozumiane dzieła miłosierdzia, zakładane i ofiarnie prowadzone przez zgromadzenia zakonne w imię miłości Boga i człowieka. Pracę charytatywną rozumiano także jako formę czci Miłosierdzia Bożego i pragnienie uczestniczenia w miłosiernej Opatrzności Bożej.

5.3.2.3. *Kobieta w oczach Boga*, w: *Natura kobiety – jej swoistość i przeznaczenie*, red. I. Grochowska, *Episteme* 2009 nr 83, *Wszechnica Mazurska – UKSW*, s. 41-56.

Tekst rozpoczynają rozważania na temat obrazu kobiety w świetle Pisma Świętego, zwłaszcza czynów i słów Jezusa, obrazu kobiet widocznego w Tradycji oraz historii Kościoła. Szczególne znaczenie dla rozwoju refleksji nad miejscem i rolą kobiet w Kościele i społeczeństwie niosło doświadczenie i nauczanie świętych i błogosławionych. Przywołałam

także rozwój myśli na temat powołania kobiet oraz znaczenia ich formacji i kształcenia zwłaszcza w XIX w. wśród Polaków na emigracji oraz na ziemiach polskich. W tym stuleciu mocno podkreślano rolę kobiet dla odrodzenia społeczeństwa i narodu, ich aktywne miejsce we wspólnocie rodzinnej. Przywołałam także wybrane analogiczne wypowiedzi Sługi Bożego Kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz św. Jana Pawła II.

5.3.2.4. *Wiara kobiet. Doświadczenia, tradycje, opinie*, Roczniki Teologiczne KUL 2012 nr 4, s. 119-135.

artykuł przedstawia temat wiary kobiet Kościoła katolickiego z perspektywy teologicznej, zawiera analizę zachowanych pism duchowych założycielek zakonnych na ziemiach polskich, dostępnych w archiwach klasztornych, w większości niepublikowanych. W duchowości i mistyce zakonnej Bóg ukazany bywa za pomocą różnych obrazów, wskazujących na bliskość relacji i doświadczeń, np. jako najlepsza Matka, Oblubieniec. Pragnieniem powtarzającym się w pismach mistyczek polskich jest naśladowanie Syna Bożego, upodobnienie do Niego i duchowe zjednoczenie z Nim.

pozostałe informacje o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy naukowej, stażach w ośrodkach naukowych i akademickich, opiece naukowej nad studentami oraz popularyzacji nauki staną przedstawione w załączniku nr. 6.

<https://doi.org/0000-0002-6342-3671>

Adela